

EI FRENTE DE JUVENTUDES I LA COOPERATIVA DEL FORN DEL VIDRE

INTRODUCCIÓ

Mataró va ser envaïda per les forces d'ocupació el 27 de gener de 1939. A partir d'aquest moment, hi va haver els actes corresponents a l'ocupació militar, que es van desenvolupar de manera molt semblant a d'altres poblacions catalanes: posaren la bandera nacional, signe indiscutible de la unitat d'Espanya dels qui van guanyar la Guerra Civil; nomenaren una comissió gestora; canviaren els noms dels carrers; registres i persecució dels qui es suposava que no eren prou adeptes... i repartiment de queviures entre la multitud.

Les autoritats sabien perfectament que no tots els ciutadans de Mataró estaven d'acord amb els postulats del nou Règim. Sempre s'ha dit que les forces d'ocupació van ser aclamades per una multitud que envaïa la Rambla i la Riera i que cridava ovacions a favor dels guanyadors, però sabem, per diversos entrevistats, que la gran majoria de la població va voler quedar-se a les seves cases, i altres, que es van situar al davant de la Sala Cabañes, van presenciar la desfilada militar amb un silenci expectant que volia dir moltes coses.

Al mateix dia, van començar a sortir dels seus amagatalls els emboscats; els de la cinquena columna van ser alliberats de la presó el mateix 27 de gener; van tornar els que havien fugit de la zona republicana per anar a lluitar a favor dels nacionals, anomenats excombatents i excaptius. Uns i altres, foren els primers a presentar denúncies, disposats a la delació de tota aquella persona que hagués col·laborat amb la República, com un acte de servei a favor del nou Règim.

Les persones més compromeses amb la defensa de la República, ja havien abandonat la ciutat, camí de l'exili, per sumar-se a les grans quantitats que formaven aquest exili polític, un dels més grans de la història de Catalunya. Per als que es van quedar, va començar la persecució: empresonaments i judicis sumaríssims, que uns acabaren en presó i altres en pena de mort, afusellats al Camp de la Bota.

Mentrestant l'Ajuntament, seguint ordres de les jerarquies militars, procedia a la confiscació dels locals d'entitats compromeses amb l'ideari republicà, com la Unió de Cooperadors, la Farmàcia La Humanitat, la Cooperativa del Forn del Vidre i les dues escoles racionalistes, la de l'Ateneu i la del Forn del Vidre... Tots els locals dels partits polítics i sindicats també passaven a formar part del patrimoni

del Règim a mans dels militars, de la Falange o del Sindicat vertical, la CNS. També es van confiscar habitatges de persones que van haver de marxar a l'exili.

En aquestes operacions i transaccions, hi anava tenint cada dia un paper més important la Falange Española Tradicionalista y de la JONS, el partit únic del règim de la dictadura de Franco, que va fer desaparèixer de manera fulminant tots els emblemes de les entitats i la retolació de cartells en llengua catalana, com a primer pas per a la prohibició del català de la seva vida pública. Els falangistes van incorporar els signes propis del partit, com eren les boines roges dels requetès i les camises blaves dels falangistes, el jou i les sagetes, braços enlaire a l'estil del feixisme europeu i cançons i himnes propis del seu ideari.

Aviat es van poder veure per Mataró desfilades uniformades, tant de la Falange com de l'organització de les seves joventuts; ho feien com a esquer de propaganda del seu exercici i per animar la gent a adherir-s'hi. La Falange volia ser el vehicle social per tal d'inculcar a la població els principis i els valors ideològics que el franquisme volia introduir i imposar a la societat catalana, per això, emprava diversos mitjans per arribar a totes les capes de la societat mataronina.

Els aspectes bàsics de l'adoctrinament de la Falange es basaven en l'exaltació de la nació espanyola formulada com una veritat inqüestionable; per tant, calia condemnar el catalanisme polític perquè no anava en aquest camí. Un dels valors franquistes que inculcava la Falange eren els autoritaris, encaminats a assegurar una disciplina estricta i fomentar l'obediència, tant als superiors com als poders polítics i empresarials. El franquisme fomentava una societat jerarquitzada com a model d'una societat ideal. Per començar, Franco es va erigir en *Generalísimo de los ejércitos y Caudillo sólo responsable ante Dios y la historia*; després hi havia les jerarquies polítiques i administratives, venien els empresaris *creadores de riqueza nacional* i, finalment, a sota de la piràmide classista, els *productores*.

Aquests valors jeràrquics i espanyolitzants volien ser imposats per les instàncies polítiques, la Falange i els seus òrgans d'expressió, i per una bona part de l'Església catòlica. Entre 1939 i 1944, fonamentalment, els organismes que ostentaven el poder van exercir una pressió política i ideològica sobre la població catalana perquè reneguéssin del seu passat republicà, i acceptés els nous valors ideològics dels vencedors amb una participació activa i un suport entusiasta.¹

L'ORGANITZACIÓ DEL FRENTE DE JUVENTUDES

L'organització juvenil de la Falange a Mataró es va crear al cap de poc de l'entrada dels nacionals. Segons l'estudi de J. Millan, els primers afiliats van ser els nois Royo, E. Recoder, Lladó, Navarro i M. Bernal, els quals van organitzar el grup de joves amb gran dedicació i entusiasme. Entre les joventuts femenines, cal destacar la senyoreta Guixà, que procedia de les files de Comuni6n Tradicionalista de Mataró,² i la Lluïsa Castany.

S'hi van anar integrant nois i noies, les famílies dels quals creien que era bo formar part activa del grup dels vencedors; més endavant, van integrar-s'hi, de grat o per força, joves que, en primer lloc, no ho havien fet per afinitat, però hi veien avantatges, i altres que van ser forçats per la mateixa pressió que exercia el partit en la societat i en les fàbriques. Tot i així, m'han arribat testimonis de nois que mai van ser obligats a formar-ne part, crec que hi ha de constar com un sector més d'aquest entramat social.

La pressió, però, va existir, i es pot comprovar a les pàgines del *Diario de Mataró de la Falange Española Tradicionalista y de la JONS*, durant tot aquest període. Concretament, el mes d'abril de 1942, el diari diu així: «El Alcalde de Mataró, en cumplimiento de lo dispuesto en la ley de la Jefatura del Estado... se hace público que todos los jóvenes comprendidos entre 11 i 18 años de edad... deberán efectuar su presentación sin excusa alguna antes del día 15 de abril a Delegación Local... de Juventudes, c/ Melchor de Palau, 23, con objeto de formalizar su inscripción y demás efectos... se advierte que el cumplimiento de esta orden serán directamente responsables los padres o tutores... que de no realizarlo les acarrearà perjuicio.»³

Es van organitzar diverses centúries, i una banda de cornetes i tambors que alegraven les desfilades pels carrers de la ciutat. Va destacar la centúria dels joves de la Cooperativa del Forn del Vidre. Cada centúria tenia un nom; hi havia la d'Álvarez Buhilla (militar que es va revoltar el 19 de juliol, va ser jutjat per un tribunal i castigat a pena de mort i afusellat), la de Mártires de Parpers,⁴ en memòria de les persones que van ser mortes per la gent del cotxe fantasma: homes de dretes, religiosos...; d'alguna manera, es volia fer honor als qui consideraven com a únics màrtirs de la Guerra Civil.

El Frente de Juventudes, en primer lloc, va ocupar el local del cinema Modern, a la Riera; més tard, van instal·lar-se al Casal del carrer de Bonaire fins que van poder gaudir del local de davant del Parc, cedit pel Governador Civil i Cap Provincial Antonio Correa Véglison. El local va ser finançat pels fabricants de Mataró.

L'agrupació de joves de la Falange tenia com a objectius formar tant els nois com les noies per arribar a ser militants del partit. Per tant, havien de ser iniciats en les doctrines i consignes del partit, i els seus afiliats havien d'arribar a tots els sectors de la població, des de les fàbriques a les escoles i a les universitats.

Els estatuts del partit en el seu primer article diuen : «En cumplimiento de los estatutos de Falange Española Tradicionalista y de la JONS, se incluye el Frente de Juventudes para la formación y encuadramiento de las fuerzas juveniles de España. El Frente de Juventudes se organiza como una Sección de la Falange...»

L'organització masculina estava dividida en diversos grups segons l'edat; els nois de 7 a 11 anys, els anomenaven *pelayos*, els de 12 a 16, *flechas*, i els de 17 a 21, *cadetes*.

L'organització femenina també tenia les seves denominacions i graus; les noies d'entre 7 i 10 anys es deien *margaritas*; les d'11 a 16, *flechas*, i les de 17 a 21 anys, *flechas azules*.

L'emblema de les Joventuts, comú a les dues agrupacions, era «una haz y las cinco flechas con un yugo en el centro del mismo círculo de color verde». Es va adaptar com a lema *Por el Imperio Hacia Dios*, i es va elegir com a patró dels nois sant Fernando Rey⁵ i de les noies santa Teresa.

Les funcions principals del Frente de Juventudes van ser l'educació política en l'esperit i doctrina de la Falange, l'educació física i esportiva, la iniciació a treballs de la llar a les noies i la col·laboració en la formació cultural, religiosa i en la moral pròpia de l'Església catòlica.

Una de les activitats més emblemàtiques va ser l'organització de campaments, colònies, cursos de formació i altres. L'organització estava regida per les delegacions de cada grup, secretaria, premsa i propaganda... i, segons explica l'autor de l'estudi esmentat, era especialment important l'*Escuadra de Gastadores*, la que encapçalava les desfilades i commemoracions dels actes oficials, com processons i misses de campanya. Cal destacar, també, la seva presència en la desfilada amb motiu de la visita del conde Ciano a Barcelona, el dia 10 de juliol de 1939.⁶ Amb motiu de la visita d'aquesta personalitat, es va fer una desfilada pel passeig de Gràcia de Barcelona i una gran demostració de diverses activitats pròpies de l'organització a l'estadi de Monjuïc, on va participar la joventut de la Falange de Mataró.

L'organització a nivell de Mataró desfilava en les festes que es celebraven el 12 d'octubre, Día de la Raza y de la Hispanidad, l'1 d'abril, Día de la Victoria; el 18 de juliol, en commemoració de l'Alzamiento Nacional; l'1 d'octubre, que era l'«exaltación del Caudillo a la jefatura del Estado»; el 29 d'octubre, Día del Dolor, en què recordaven l'afusellament de José Antonio Primo de Rivera «en la prisión de Alicante por las fuerzas marxistas», i altres pròpies de la localitat, com la processó de les Santes i la de Corpus.

En aquestes manifestacions, hi intervenia no només la Falange, sinó la classe política, les jerarquies eclesiàstiques i, la més important en aquell moment, l'exèrcit uniformat amb totes les seves corretges i medalles. Els dirigents feien el possible perquè intervingués la majoria de la població, ja que era una manifestació de força i d'ostentació política. També hi desfilaven els excombatents i excaptius, tots uniformats i amb les ensenyes corresponents, corretges, boina vermella, banderes i banda de música. Es cantaven els himnes oficials, es feien els crits de ritual, se saludava amb el braç enlaire a l'estil feixista. Moltes vegades, alguns dels actes acabaven amb balls tradicionals de caire folklòric i, fins i tot, amb sardanes i altres balls catalans.

El *Diari de Mataró* preparava l'ambient, convocava la població i, en ocasions, els empresaris eren obligats a parar les fàbriques i a pagar el jornal per afavorir

l'assistència obligada dels treballadors i treballadores. S'aconsellava posar domassos i banderes als balcons de les cases. Les persones que estaven contemplant la desfilada o bé la processó, quan tocaven l'himne nacional havien d'aixecar el braç; si no ho feien, la policia els podia detenir i, en la major part dels casos, havien de pagar una multa. En el cas que la desfilada fos per la visita del *Generalísimo* o algun altre personatge important, la policia anava a casa de gent que havia estat a la presó per motius polítics, i els hi retenia fins que hagués passat l'esdeveniment.

Cal destacar la visita de Franco el gener de 1942, amb motiu del tercer aniversari de la *Liberación*. Franco va arribar a Barcelona el dia 25 de gener i va recórrer els carrers més importants de la ciutat; després es va dirigir al monestir de Montserrat, on va ser rebut per l'abat pare Marcet i la seva comunitat. Mentre passava per les poblacions, era ovacionat per la gent que havia estat convocada i, en molts casos, pressionada per fer acte de presència pels carrers on passava, i en cada poble hi havia les formacions, degudament uniformades, del Frente de Juventudes.

El pas per Mataró va ser un dels exemples més fefaents d'aquesta visita del *Generalísimo*. Franco havia de passar per Mataró per dirigir-se a Girona, i es va organitzar la concentració davant de la Creu de Terme, a la Rambla, cantonada amb el Camí Ral. Va passar cap a les 11 del matí del dia 29 de gener, i l'esperaven amb entusiasme totes les jerarquies de l'Ajuntament, Església, Falange, sindicats de la CNS, Frente de Juventudes, Secció Femenina, Auxili Social, el delegat d'Informació de la Falange, el delegat de Justícia,... També hi van fer presència totes les autoritats dels pobles d'Argenton i d'Òrrius. En un primer terme, hi havia la representació de l'exèrcit amb els seus uniformes de gala, els excombatents i els excaptius. No hi van faltar les jerarquies provincials, amb el Governador A.F. Correa Véglison al capdavant.

Les fàbriques van tancar i van facilitar que els treballadors anessin a rebre el *Generalísimo*; per tal que no perdessin el jornal, els van pagar com si estiguessin treballant. Segons sembla, per persones entrevistades, alguns es van escapolir, tot i així, va ser un èxit de concurrència.

Quan el *Generalísimo* estava a punt d'arribar, les campanes van repicar i la multitud anava cridant «Franco, Franco, Franco...»; al cap de poc, va aparèixer la caravana de cotxes, i Franco va baixar del cotxe acompanyat de jerarquies de l'exèrcit. Va saludar els representants de la ciutat i la gentada que l'estava esperant amb un discurs farcit de paraules, que recordava la victòria de l'exèrcit nacional, de les quals el *Diari de Mataró* destacava les següents: «Una nación solo existe cuando tiene un Jefe, un Ejército que la guarda y un pueblo que la asiste. Nosotros tenemos el Jefe y el Ejército; ahora necesitamos el pueblo, y este no existe más que cuando logra tener unidad y disciplina».⁷

Aquestes paraules sintetitzen perfectament el pensament d'aquest període, i no cal pas més comentaris. Cal afegir que aquesta visita va anar acompanyada pel que ja s'ha dit anteriorment, banderes nacionals, balcons engalanats, l'Himne

nacional per la Banda Municipal, mans alçades, i es van aprofitar aquests moments perquè Franco descobrí la Creu de Terme, que havia estat derruïda pels revolucionaris després del cop d'estat militar. Va signar en el llibre d'or de la ciutat. L'alcalde va fer d'intermediari dels empresaris i va oferir al *Caudillo* 4.000 quilos de gènere de punt de la fabricació local, els quals van ser lliurats al Governador Civil A.F. Correa, perquè l'import el destinés a la construcció del local del Frente de Juventudes de Mataró.

El *Caudillo* va reprendre el viatge cap a Girona. Van prosseguir els actes festius, entre els quals cal destacar la pel·lícula *Raza*, dedicada a la victòria de Franco contra els defensors de la República d'Espanya, i una ballada de sardanes a la Rambla de José Antonio. A la tarda, el *Caudillo* va tornar a passar per Mataró, quan tornava de Girona i es dirigia cap a Barcelona; de nou, hi havia les Joventuts falangistes i la Banda Municipal, i quan va passar no es va parar, però la gent que l'esperava el van saludar amb el braç enlaire i van tocar de nou l'himne nacional.

Mataró va estar ple d'actes d'aquest tipus, en els quals escenificaven el poder de l'exèrcit molt per damunt de tots els altres i coronat per la Falange, els sindicats, l'Ajuntament i les jerarquies civils provincials.

Aquest acte, a Mataró, va ser un dels més importants, i per això hem volgut destacar-ne els detalls, perquè es veu clarament com era en realitat el protocol en exemplificar el caràcter jeràrquic del poder polític. El poder de l'exèrcit estava situat al capdamunt de la piràmide; per això, Franco es va erigir en *Jefe de los ejércitos de Tierra, Mar y Aire, Jefe del Movimiento y Caudillo de España*. Les paraules que el *Diari de Mataró* va destacar del seu discurs són una síntesi perfecta de qui tenia el poder i qui manava. En definitiva, va ser una dictadura militar de tipus feixista, a imatge de les que hi havia a Alemanya i Itàlia en aquell temps.

LA COOPERATIVA DEL FORN DEL VIDRE

En acabar la Guerra Civil, la Cooperativa no va poder reprendre el seu funcionament, en primer lloc, perquè el material que es fabricava era sanitari, destinat als hospitals de guerra i, acabada la revolta, no tenia mercat. Un altre motiu era la manca de dirigents i cooperadors, els uns morts a la guerra, els altres en camps de concentració, altres a les presons o a l'exili.

La primavera de 1939 ja havien arribat de diferents indrets diversos cooperadors disposats a no deixar que les autoritats franquistes s'apoderessin de la fàbrica; es reuniren en assemblea extraordinària, decidiren elegir una junta que es fes càrrec d'arranjar, en aquell moment, els problemes de funcionament de producció i buscaren nous mercats.

Es va elegir una nova junta en què Andreu Serra i Vicenç seria el president i Carles Viladevall i Matheu el director gerent. El primer que van fer va ser posar-

se en contacte amb antics clients i, en poc temps, van recuperar comandes per començar la fabricació de bombetes, producte que ja havien fabricat anteriorment i que tenia el 85% del mercat espanyol, per tant, era un bon presagi tornar a començar amb les comandes d'antics clients.

Però no tot va ser bufar i fer ampolles, hi havia un problema de transport important que dificultava l'obtenció de matèries primeres. Una de les determinacions que van haver de prendre va ser establir una jornada de sis hores, en comptes de vuit que havien fet sempre, i altres tipus de problemes que es van anant resolent amb la bona entesa entre els cooperadors i una actitud tenaç davant les dificultats.⁸

Al cap de poc de funcionar amb certa normalitat, la Cooperativa va ser intervinguda pel Tribunal de Responsabilidades Polítiques, encarregat de fer les depuracions i, posteriorment, pel jefe comarcal de la CNS.⁹ La Cooperativa rebé l'ordre de dissoldre la Junta i els càrrecs elegits, i fou espoliada del poder de dirigir la fàbrica en totes les seves funcions. El cap comarcal del sindicat vertical va ser nomenat president del Consell d'Administració de la Cooperativa, amb facultats de control dels treballadors, departament comercial i la part d'ingressos proporcional que corresponia als socis cooperadors, i la seva firma va ser indispensable en totes les operacions bancàries que es fessin. En definitiva, es van expropiar de la Cooperativa.

L'edifici de l'Escola Racionalista que pertanyia a la Cooperativa també va ser confiscat per l'exèrcit. En primer lloc, va servir d'allotjament militar i, més tard, d'allotjament per als pobres. Per descomptat, que l'educació racionalista que s'hi donava va ser prohibida, com tantes altres coses avançades i progressistes que van desaparèixer de la ciutat.

Més endavant, la Cooperativa «Cristalleries de Mataró» va ser declarada entitat marxista per la Comisión Interministerial de Bienes Marxistas, i adjudicaren la propietat dels edificis a la Delegació Nacional de Sindicats, la qual cosa venia a reafirmar el control que el Sindicat vertical estava exercint des de feia un temps. Amb tot, la Cooperativa va quedar intervinguda per persones totalment estranyes al seu origen i funcionament com a societat cooperativa. La persona que va quedar com a president de la societat va ser Jaume Recoder Esquerra, com a representant del sindicat vertical CNS. Es va substituir la junta de la Cooperativa i les seves funcions passaren a mans de gent vinculada a CNS. Només van permetre que els cooperadors Andreu Serra Vicenç, Jaume Morell Bellsoley i Melcior Comas Vivó assistissin a les reunions sense dret a vot, només amb caràcter d'assessorament.

El 6 d'agost de 1941 els cooperadors van ser convocats a una assemblea; se'ls comunicà l'ordre de la Delegació Provincial de Sindicats per la qual es constituïa el Servei Sindical Cooperatiu, en el qual s'incorporava l'entitat «Cristalleries de Mataró» Societat cooperativa. A partir d'aquest moment, es va nomenar una nova junta rectora:

President	Josep Pons Montanari
Secretari	Emili Mañach Barbosa
Vice-president	Josep Estrems Borrell
Vocal 1r	Jean Finger Fisger (tècnic francès)
Vocal 2n	Pere Pi Cañellas
Vocal 3r	Melcior Comas Vivó
Vocal 4t	Pere Vázquez Rius
Vocal 5è	Segimon Masferrer Corominas ¹⁰

Aquesta junta va anar renovant els càrrecs, i cada vegada hi van intervenir més els antics cooperadors, però sense cap poder; va estar estretament controlada pel sindicat i per la Falange. La Falange va obligar els nois joves a tenir el carnet del Frente de Juventudes, anar a fer instrucció, desfilar de manera periòdica els dies festius i en les processons i altres actes més emblemàtics.

REVOLTA DELS JOVES TREBALLADORS ENFRONT EL FRENTE DE JUVENTUDES

Els incidents dins l'organització del Frente de Juventudes, feia un temps que sovintejaven, però mai no havien transcendit a l'opinió pública, ni hi havia hagut represàlies de reclusió a la presó.

Feia dies que es preparaven per a les festivitats de finals del mes d'octubre, el desè aniversari del famós míting del fundador de la Falange José Antonio Primo de Rivera, la Fiesta de los Caídos i el Día de la Fe. El *Diari de Mataró*, com a òrgan de la Falange, en feia la publicitat i animava la gent a participar en tots els actes i, més concretament, feia una invitació explícita als afiliats a la Falange.

El programa del dia 29 d'octubre de 1943 deia així:

- «8 h. Iniciación a la Guardia de Honor y colocación de las coronas oficiales y de la Delegación del Partido delante de la Cruz de los Caídos.
Durante toda la mañana, colocación de Coronas y ramos de las Entidades, Empresas y Particulares.
- 12 h. Misa de Réquiem en la Parroquia Basílica de Santa María, con asistencia de las Autoridades, Jerarquías, Afiliados al Partido y Público en general.
- 20 h. Conmemoración del acto fundacional de la FET y de la JONS en el salón de actos del Frente de Juventudes.
- 21 h. Quema de las coronas en la Plaza de los Caídos.

Por Dios, España y su Revolución Nacional-Sindicalista. Jefe local: José Martí Pascual.»¹¹

L'incident va començar el dia 29 d'octubre, a les vuit del vespre, quan es van concentrar els joves del Frente de Juventudes en el local del Casal Iris, on tenien la seva seu. Els joves treballadors de diferents fàbriques de Mataró es van començar a esvalotar; feien sorolls, crits i no feien cas dels avisos i requeriments del seu delegat, Josep Travessa Quintana.¹² Al cap d'una estona, segons informa el delegat en un document,¹³ va poder posar ordre amb l'ajuda d'un grup de camarades de les Falanges Juveniles de Franco.

Però, més tard, aquest grup de nois revoltats es va fer més fort, i es van resistir a entrar a la sala on es feia l'acte en honor a la fundació de la Falange. Davant d'aquesta actitud, els camarades de les Falanges Juveniles de Franco els van obligar a què entressin, fent servir la força com a forma d'autoritat.

Una vegada acabat l'acte, els camarades de Falanges Juveniles de Franco van expulsar de males maneres, i amb actituds violentes, els nois que havien fet el desordre. Quan van ser al carrer, hi havia un grup de gent que els estava esperant i els esperonava a continuar amb l'actitud de revolta en contra d'aquest acte. Posteriorment, quan van sortir del local, els joves falangistes van començar a intercanviar insults amb la gent agrupada al carrer.

La segona part d'aquest acte consistia a fer una desfilada des del local del carrer de Bonaire fins a la plaça dels Caiguts, on havien de cloure l'acte amb la crema de rams i corones de flors. En el moment que el grup de joves falangistes, amb banderes del Glorioso Movimiento Nacional, rams i corones, es dirigia a la plaça dels Caiguts per fer l'homenatge, els joves que s'havien amotinat anteriorment i altres persones que també feien pinya amb ells van començar a xiular i proferir crits de rebuig, i quan estaven a l'alçada de la Riera, a prop del cinema Modern, els llençaren una gallina morta. Els joves falangistes van reaccionar instintivament i, armats amb porres que portaven, van emprendre una persecució en contra dels revoltats i es van llençar al damunt dels nois i de la gentada; es va formar un aldarull considerable que va transcendir a les autoritats del moment.

Una vegada controlada la situació, va continuar la formació i la desfilada fins a la plaça dels Caiguts, on es va fer l'acte de crema de corones en ofrena als *Caídos por Dios y por España*. Els nois que s'havien amotinat i la gentada que els va donar suport van anar a refugiar-se a l'Ateneu, i altres es van dispersar per diversos carrers pròxims a l'incident.

L'endemà, el fet era a la boca de mig Mataró i, donades les circumstàncies, es van reunir per parlar-ne l'alcalde i el cap local de la Falange. Van acordar que era un fet que s'havia de castigar, ja que era molt greu. Es van buscar els culpables de l'incident. Van ser interrogats alguns joves falangistes, es recolliren noms de possibles culpables i alguns noms d'altres joves que, en alguna altra ocasió, també havien transgredit l'autoritat i provocat algun incident. Casualment, tots els noms pertanyien a joves treballadors de la Cooperativa del Forn del Vidre.

Van detenir, per ordre governatiu, nou joves treballadors de la Cooperativa del Vidre, que van ser interrogats i posats a disposició del Governador Civil de Barcelona i tancats a la presó de Mataró. Posteriorment, van clausurar el Cafè Ateneu, local habitual dels joves cooperativistes i d'altres persones dins l'àmbit d'ideologia republicana. Els detinguts van ser Joan Martorell Recto, Cipriano Santiago Santervas, Jaume Casellas Macià, Joan Claus Gomis, Ricard Ferrera Fernández, Joaquim Martí Riambau, Josep Vinadé Terrades, Ramon Juncosa Castelló i Eduard Pubill Comas.

En l'informe que va escriure el delegat de la Falange de Mataró al Govern Civil, recomana que s'obri de nou el Cafè Ateneu perquè l'amo, que era Jaume Alemany Fuster, tenia bons antecedents, i perquè era més pràctic que la gent d'esquerres estigués concentrada en aquest local que no pas que estigués massa dispersa, ja que era més fàcil la seva vigilància i control.

Els detinguts van sortir en llibertat el dia 12 de novembre del mateix any, i també el mateix dia va ser obert de nou el Cafè Ateneu, d'acord amb la decisió del Governador Civil. Sense explicitar motius, va ser destituït el cap local i comarcal del Frente de Juventudes, Josep Travessa Quintana, i al seu lloc va ser nomenat Vicente Izquierdo Santamaria. En un informe es diu que amb el canvi s'esperava que hi hagués més ordre i que acabessin els problemes que hi havia de manera continuada.¹⁴

VALORACIONS I REFLEXIONS ENTORN DE LA COOPERATIVA DEL VIDRE

Moltes de les persones d'esquerra que havien defensat la República, no eren creients; desfilar a les processons de les Santes i de Corpus era una manera d'humiliar-les, i també les seves famílies. Desfilar i anar a les convocatòries de la Falange també era una manera de recordar constantment, i de manera autoritària, el poder dels que havien guanyat la guerra.

Això, però, no descoratjava el jovent que treballava a la Cooperativa i a d'altres fàbriques i tallers de Mataró; estaven organitzats de manera clandestina en l'agrupació del Socors Roig, per ajudar els presos polítics. També coneixem grups de joves i no tan joves organitzats en diferents grups clandestins, CNT, UGT, JSUC... Aquest fet, esmentat anteriorment, és un exemple més de resistència davant la pressió dels qui volien sotmetre la població, fos com fos, als postulats del règim franquista.

Cal dir que dins l'organigrama de les forces vives de la ciutat no sempre hi havia una bona entesa, i ho comprovarem també en l'exemple de la Cooperativa del Forn del Vidre de Mataró. Les relacions entre les diferents administracions i organismes de poder no sempre eren fluides: hi va haver conflictes amb la Falange des de l'Ajuntament i des del sindicat CNS. Semblava que la Falange, com a partit, volia demostrar que era el que tenia el veritable poder.

Al cap de poc d'haver passat aquest incident, concretament el desembre de 1943, el Governador Civil A.F. Correa va ordenar els sindicats de la CNS de Mataró que no intervinguessin més en el control de la Cooperativa del Forn del Vidre. Va convocar una reunió a l'edifici de la CNS de Mataró, presidida pel delegat nacional de Sindicats, el camarada Fermín Sanz Orrio, l'Excel·lentíssim Sr. Governador Civil de Barcelona i el camarada Jove, on va ser proposada i aprovada una Junta Rectora de la Cooperativa que estigués formada exclusivament per socis cooperadors.¹⁵

Posteriorment, el delegat de la CNS de Mataró va fer una visita a la Cooperativa, i en una reunió els comunicà que, contra el parer del Governador Civil de Barcelona, havia pres la decisió d'inscriure els edificis de la fàbrica, que eren propietat de la Cooperativa, a nom de la Delegació Nacional de Sindicats, comprometent-se personalment a no cobrar cap tipus de lloguer, i es comprometia a retornar-los el dia de demà en què demostrassin, amb actes concrets, el seu canvi de sentiments polítics. Es va reafirmar en l'autoritat dels sindicats dins de la Cooperativa.

Els socis de la Cooperativa van explicar aquest fet al Governador Civil, que va donar l'ordre contundent de no permetre l'entrada a cap persona del Sindicat de la CNS que no portés un permís explícit d'ell mateix. El Governador Civil va ordenar la guàrdia civil de Mataró que fossin detinguts tots els representants sindicals que entressin a partir d'aquell moment a la Cooperativa. Segons explica el delegat comarcal Antoni Marot, uns aparelladors de l'Obra Sindical del Hogar que venien comissionats per la Delegació Nacional de Sindicats, es van presentar a la Cooperativa per aixecar un plànol de l'edifici de la fàbrica. Els cooperadors, immediatament tenien ordres d'avisar la guàrdia civil, i quan ho van fer aquesta els va fer fora sense cap mirament.¹⁶

En aquesta memòria, el delegat Antoni Marot explica que, l'11 de novembre de l'any 1943, va cessar Josep Pons Montanari com a delegat comarcal de Sindicats, i va ser nomenat, per substituir-lo, Arturo Solana Dausà, el qual, en primer lloc, es va enfrontar amb els socis de la Cooperativa, ja que va esbrinar que es recollien diners per al Socors Roig. Posteriorment, va ser nomenat director comarcal conjunt dels Sindicats Santiago de Zuloaga, el qual es va veure confirmat en el seu càrrec pel Governador Civil de Barcelona, que, a la vegada, li va encomanar la protecció de la Cooperativa del Forn del Vidre. A partir d'aquell moment, l'actitud d'Arturo Solana va canviar respecte a la Cooperativa del Forn del Vidre, i es convertí en el seu defensor. La relació de Santiago de Zuloaga i la Cooperativa va ser tan interessant, que aquest va abandonar el càrrec d'oficial primer de la CNS de Barcelona per dedicar-se plenament al càrrec de director comercial de la Cooperativa; al cap d'un temps, ho va deixar, però a vegades hi anava a saludar-los, fruit de la bona amistat que havien creat entre tots.¹⁷

El 24 de desembre de 1943, la Cooperativa va nomenar una nova junta rectora:

President:	Artur Solana Dausà
Secretari:	Emili Mañach Barbosa

Vice-president:	Josep Estrems Borrell
Vocal 1r:	Pere Pi Cañelles
Vocal 2n:	Melcior Comas Vivó
Vocal 3r:	Pere Vázquez Riu

Ahora, és nomenat un nou consell directriu, format per:

President:	Artur Solana Dausà
Director comercial:	Santiago de Zuluaga Amat
Director comercial:	Carles Viladevall Mateu
Director fabricació:	Josep Estrems Borrell

Tot i aquests canvis, durant aquesta època, els socis cooperadors no van poder dirigir en llibertat l'empresa perquè els càrrecs més importants, tot i la bona entesa entre ells, eren aliens als principis de la Cooperativa. No va ser fins al 29 de novembre de 1944 quan el Governador Civil Antonio F. Correa Véglison, va convocar una assemblea per informar-los que, per fi, era derogat el Servei Sindical Cooperatiu, establert per l'ordre de desembre de 1941, i quedava finalment constituïda, i d'una manera completament legal, la Cooperativa Industrial Cristalleries de Mataró, S. Cooperativa, segons la nova disposició de la Llei de Cooperació del 2 de gener de 1942 i d'altres lleis vigents sobre el particular.¹⁸

En aquesta assemblea, el Governador Civil va convidar totes les jerarquies de la ciutat perquè assistissin al gran acte de lliurament de l'empresa cooperativa als seus socis cooperadors. A nivell local, entre d'altres, cal destacar la presència de l'alcalde Josep Martí Pascual, també hi assistiren jerarquies provincials, com el cap provincial de l'Obra Sindical de Cooperación. Finalment, es va poder procedir a l'elecció, de manera democràtica, d'una junta veritablement representativa dels treballadors:

Junta rectora:

President:	Josep Banet Rovira
Secretari:	Andreu Serra Vicens
Vocals:	Ramon Esquirol Torras
	Marc Andreu Guillén
	Joaquim Borney Gonzalo
	Emili Solà Casadesús
	Cristòfol Oranies Jover

Consell de vigilància:

	Josep Masferrer Simon
	Jaume Morell Bellsoley
	Amadeu del Molino Tardà

Consell Tècnic:

Director gerent:	Carles Viladevall Matheu
------------------	--------------------------

Director fabricació: Josep Estrems Borrell
Administració: Agustí Cabot Parera
Subdirector fabricació: Jaume Bartrolí Leal

Després d'haver pres possessió, es van dir unes paraules d'homenatge als qui havien creat la Cooperativa, es va recordar els cooperadors que encara estaven a l'exili i a Joan Peiró, recentment afusellat. Com a agraïment, van nomenar Antonio F. Correa Véglison president d'honor, perquè va ser qui va aconseguir retornar-los la part més important del seu patrimoni. Encara faltava l'escola, que estava en mans dels militars.¹⁹

Una vegada analitzat aquest fet, observem que qui tenia autoritat era el Governador Civil. Si alguna autoritat, fos de la Falange o dels sindicats, no compartia les maneres de veure la realitat com el Governador Civil, aquest acabava per passar per sobre de l'autoritat, fos local o provincial. El cas del Governador Antoni F. Correa va ser un cas perfectament comprovable; la seva autoritat va ser de les més importants en aquells moments, en què cada jerarquia volia competir amb els diferents sectors de poders per verificar qui era el més poderós. No hi va haver lloc a dubte, ho corroboren també alguns dels estudis sobre aquesta època en altres localitats.

Una qüestió que m'agradaria apuntar, encara que s'escapa una mica perquè està lluny del joc de rivalitats entre els poders franquistes, és que els qui coneixem el procés de formació de la Cooperativa i dels socis cooperadors, la trajectòria històrica d'aquesta entitat tan emblemàtica dins el món de la classe treballadora de Mataró, no podem estar de recordar la personalitat de Joan Peiró i tot el seu llegat educatiu, en uns valors democràtics de llibertat, respecte a la diversitat de pensament i lluita per una societat més justa i equitativa, on la Cooperativa del Forn del Vidre era un gran exponent. Es fa evident, doncs, que els socis cooperadors lluitessin per recuperar-lo, tant dins de la Cooperativa com en els àmbits socials de la societat mataronina, formessin un grup de resistència i donessin testimoni d'aquests ideals.

VALORACIONS I REFLEXIONS ENTORN DE LA FALANGE I DEL FRENTE DE JUVENTUDES

La Falange, en un principi, va voler controlar tot el poder, i per això va voler ser present en els organismes polítics i administratius: Ajuntament, diputacions, sindicats (CNS), associacions econòmiques i gremials, premsa, organitzacions esportives, culturals, cambres agràries,... De tota manera, la seva presència era molt superficial i la seva influència real no sempre va ser la que esperava.

La feina més important que fa fer la Falange va ser la d'investigació en matèria repressiva. El Servei d'Investigació i Informació era un equip que funcionava dia rere dia a Mataró i a totes les poblacions. Era una mena de policia paral·lela, que tenia fixada la majoria de la població.

Aquest servei es dedicava a fer informes sobre la situació de persones concretes, esbrinava si eren addictes o indiferents... i també sobre la situació dels polítics i la situació econòmica de Mataró. També tenia servei d'aval, salconduits, col·laborava en les detencions i, en els primers anys, en els mateixos interrogatoris de sospitosos. Però, a partir de 1944, la Falange va perdre les seves atribucions de vigilància policial i de servei de control i d'informació, perquè va passar a ser competència de la guàrdia civil i de la policia. Tot i així, es va mantenir aquest servei d'investigació i informació personalment dirigit al Governador Civil, i principalment quan hi van haver eleccions municipals pels terços.

No tot eren desfilades i ostentació de poder davant la població, hi havia accions molt més importants que estaven presents en sectors més significatius del Mataró d'aquell temps. La funció d'investigació lligada a la repressió va ser molt aviat coneguda i menyspreada pels sectors dels derrotats i per sectors afins a ells. L'enfrontament entre el primer Ajuntament, amb l'alcalde J. Brufau, i els delegats de la Falange era continu, i no va acabar fins que van destituir l'alcalde i van posar Martí Pascual com a alcalde i cap de la Falange. Aquest fet no és propi de Mataró, ja que va passar en un nombre elevat de poblacions de Catalunya.

Aquest domini i manera de fer de la Falange, va provocar les seves comprensibles antipaties, tant per la gent que patia acomiadaments com per les persones que eren represaliades i els seus corresponents amics i familiars. També va rebre el rebuig d'una part de la gent d'ordre de Mataró, que no volia veure's implicada en aquest tipus d'actuacions. Un sector cada vegada més representatiu de la societat mataronina va optar per organitzar-se dins de diferents seccions dels centres catòlics, o en l'Acció Catòlica i altres associacions civils de tipus culturals que poc a poc anaven emergint en la societat.

Antonio F. Correa Véglison va ser nomenat Governador Civil i cap provincial de la Falange. Catalunya va ser pionera en aquest procés de dependència de la Falange al Governador Civil. Aquest aspecte queda de sobres demostrat amb els fets de la Cooperativa del Forn del Vidre. El nomenament d'Antonio F. Correa va ser interpretat erròniament com un triomf falangista, però, com hem vist, el comandament únic era la gran aspiració dels sectors conservadors tradicionalistes. Antonio Correa, malgrat el seu aspecte feixista i el seu posat populista, es va supeditar a les ordres del govern de Franco, i especialment després de la caiguda de Serrano Suñer (setembre 1942), que va mantenir un contacte estret i de confiança amb el dictador.²⁰ El canvi de rumb que dona la política de Franco després de la Segona Guerra Mundial, s'expressà també a buscar nous relleus en els polítics municipals, i el Governador Civil va ser qui afavorí la presència d'elements no falangistes als ajuntaments, a favor de persones lligades a entitats econòmiques o religioses que fossin addictes al règim.

A Mataró, com a d'altres poblacions de Catalunya, ni el Frente de Juventudes ni la Falange van tenir l'èxit que en un principi havien previst. A partir del 1940, la Falange va haver d'enginyar-se-les perquè els joves es fessin del moviment, fins

i tot la gent gran, que en un principi va acollir el moviment com una associació lligada a la Liberación Nacional; cada dia hi havia menys entusiasme. Al final, van haver d'acabar obligant, tant els nois com les noies, a fer serveis concrets, com el Servei Social durant un temps, sense el qual no podien tenir el carnet d'identitat d'aquella època, o també estaven obligats a assistir a les classes de Falange com a assignatura de segon ensenyament.

La pèrdua progressiva del poder com a partit va afavorir el desencís dels afiliats i va anar disminuint el nombre de joves que s'hi afiliaven o, fins i tot, que no renovaven el carnet; això va anar provocant un envelliment dels socis, fins que el Frente de Juventudes va quedar molt reduït i sense cap influència pràctica, tret de la seva presència en els sindicats i en la Universitat. El partit o el Movimiento, com se'l va anomenar posteriorment, va estar supeditat al govern i s'anà convertint en una instància burocràtica que servia per a la promoció política personal. De fet, cada vegada més era simplement un organisme per aconseguir algun privilegi, en especial un bon lloc de treball, que en aquell temps era molt important perquè, entre altres raons, anaven molt escassos.

Aquest poc entusiasme per part dels ciutadans i ciutadanes de Mataró, crec que fou a causa que durant el període d'acabament de la guerra molta gent tenia ganes que finalitzés fos com fos, malgrat que s'hagués de recolzar els vencedors. Al cap d'un temps, i vistes les coses per on anaven, cada vegada més gent es va convertir en indiferent, o es van organitzar en grups alternatius, uns legals i altres il·legals; uns van preferir fer-se d'Acció Catòlica, altres Minyons de Muntanya, o es van associar a una organització excursionista, a equips d'esport de competició...

A l'acabament de la Segona Guerra Mundial, un sector de la població catalana es va esperonar per un possible pacte amb les forces aliades; per un moment, semblava que els aires del franquisme trontollessin i la Falange, que ja estava mal situada, va acabar de fer la davallada en la seva organització de voluntaris, ja que la majoria que participava en les seves accions era per interessos o per obligació.

Amb tot, no va ser possible cap aliança i el règim de Franco va continuar per molt de temps; després de la Segona Guerra Mundial, el Govern va haver de fer alguns canvis i molts dels seus dirigents van quedar marginats. Aquest fet, a nivell internacional, també es va poder observar al Mataró d'aquell temps, només ens cal llegir els diaris de l'època, en què durant el primer temps tot era defensar les forces feixistes, però quan aquestes van perdre, tot era defensar la seva falsa neutralitat.

En definitiva, crec que tant la Falange com el Frente de Juventudes no van poder satisfer les seves expectatives; tant el seu ideari, com la seva organització militarista i la seva pràctica repressiva, la van allunyar del jovent i de la resta de la població. Després, hi va acabar d'ajudar que les forces feixistes fossin les perdedores de la Segona Guerra Mundial, per tant, tot i que els dirigents falangistes també es van anar adaptant a les noves circumstàncies polítiques, el partit de la Falange no va tenir mai més el paper que en el moment de la Guerra Civil espanyola

s'havia esperat. És més, Catalunya mai no va poder gaudir del plaer del «poder» sense enfrontaments, tant interns, dins del mateix partit, com externs, en d'altres sectors de poder i, per a més «inri», mai no va tenir l'hegemonia política dins el nou règim.

Margarida Colomer i Rovira
Historiadora

NOTES

- 1.- B. DE RIQUER, *Història de Catalunya*, vol. VII (1990), 63-64.
- 2.- J. MILLAN LAVIN i altres. *Historia del Frente de Juventudes* (1997), 267.
- 3.- *Diari de Mataró*, 9-4-1942.
- 4.- *Ídem*, 267.
- 5.- *Ídem*, 21.
- 6.- *Ídem*, 268.
- 7.- *Diario de Mataró*, 31 de gener de 1942, núm. 184, 1.
- 8.- M. COLOMER, *Cooperativisme i Moviment Obrer* (1986), 123-125.
- 9.- Arxiu Comarcal del Maresme. Governació 48.
- 10.- M. COLOMER, *Cooperativisme i Moviment Obrer* (1986), 127-128.
- 11.- Biblioteca Laietana, *Diari de Mataró*, 28 d'octubre de 1943.
- 12.- Arxiu del Govern Civil. Delegat del Frente de Juventudes Local i Comarcal.
- 13.- Arxiu Comarcal del Maresme. Carpeta de la Falange Tradicionalista y de la JONS 4-4.
- 14.- ACM, Carpeta de la Falange Tradicionalista y de la JONS. 4-4.
- 15.- ACM, Governació 48.